

Tekst: Kai Garseg
Foto: Vidar Jordal
(fra ROV video)

Fire vrakfunn!

i Drammensfjordens dyp

En gruppe vrakinteresserte dykkere lokaliserte og filmet 4 skipsvrak i Drammensfjorden den 17. og 18. juni. Et av vrakene som ble funnet denne helgen var dampskipet "Fram" som forsvant med "mann og mus" på Drammensfjorden i 1905, uten vitner til tragedien som kostet 11 mennesker livet. I 100 år har forliset vært et uløst forsvinningsmysterium. Selve årsaken til forliset er fortsatt ukjent, men nå vet man i alle fall hvor skipet og menneskene ombord endte sine dager. Dampskipene "Framnæs" (forlist 1914) og "Storesand I" (forlist 1947), samt et ukjent trevrak ble også lokalisert og filmet denne helgen.

Foranledningen til vrakfunnene i Drammensfjorden startet allerede våren 2004. Gruppen Nordic Explorers, bestående av de tekniske dykkerne Bjørn Kjustad, Hans Petter Holthe, Tore Lien og Morten Frogner, gikk da sammen med undertegnede til anskaffelse av en sidesøkende sonar. Denne skulle brukes i diverse vraksøk-prosjekter, og for å bli kjent med sonaren ble hele påsken 2004 satt av til sonarkjøring. Tore Lien, som den gang bodde i Drammen var spesielt stemt for å lete etter damp-

skipene "Fram", "Framnæs" og "Storesand I". Fra sitt bosted hadde Lien utsikt til den delen av Drammensfjorden hvor alle tre dampskipene trolig hadde forlist. Følgelig hadde han, som vrakinteressert teknisk dykker, lenge vært interessert i nettopp disse forlisene. Tenk å en gang kunne lokalisere et av disse vrakene...

Det skulle vise seg å bli lettere enn han noen gang hadde drømt om. Med 200 meter "utsyn" til hver side på sonaren dekket man raskt og effektivt et stort område. I løpet av

noen timer med sonarkjøring i den nordlige delen av Drammensfjorden hadde teamet notert posisjonene på tre interessante objekter som med stor sannsynlighet var skipsvrak. Skipenes lengde på rundt 30 meter stemte også godt med størrelsen på objektene. Problemet var å få det bekreftet. Alle sonar-objektene lå dessverre i dybdeområdet 90 til 110 meter...

Tilbake med ROV

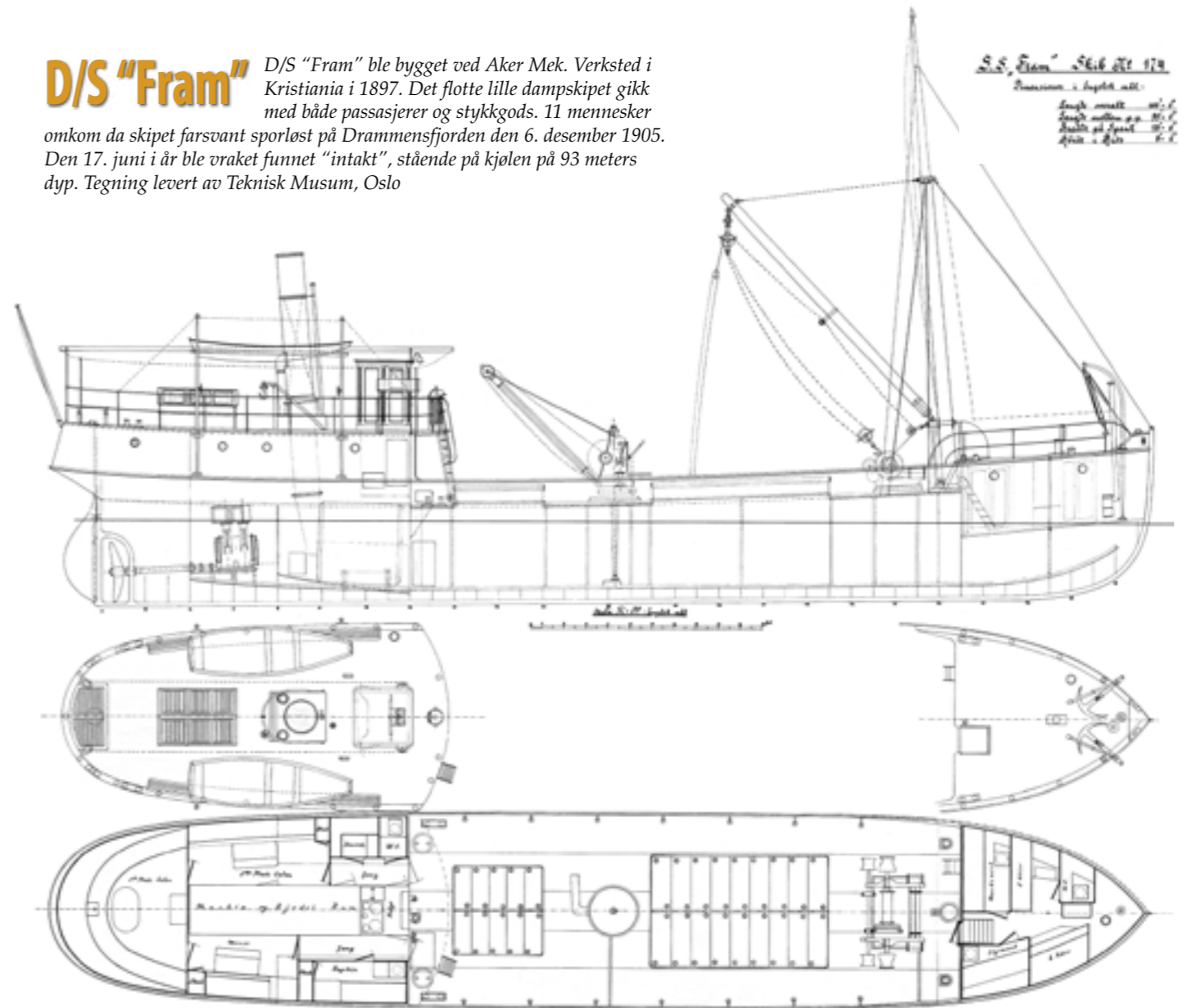
17. juni i år var det endelig tid for å sjekke ut sonar-objektene fra 2004. Vrakinteresserte Vidar Jordal i ROV-firmaet Quest Subsea og hans venn Olaf Olsen, stilte velvillig opp med båt og en imponerende ROV med egen sonar og kameraer. Full pakke. Undertegnede og medlemmer av Nordic Explorer behøvde kun å ta med GPS-posisjonene fra 2004. Etter ombordstigning i Drammen satte teamet kurs for den nærmeste posisjonen midtjords ved Solumbukta. Havet lå flatt og solen skinte. Alt lå til rette for en spennende dag på fjorden.

Rett på

Med ankeret sluppet på den første posisjonen blir ROV'en sjøsatt. Vel nede på bunnen på 95 meters dyp setter Jordal på ROV'ens sonar som ser 360 grader rundt seg horisontalt.

Skipsklokken henger ute foran de to styrehusvinduene på D/S "Fram". Innenfor skimtes det store skipsrattet.

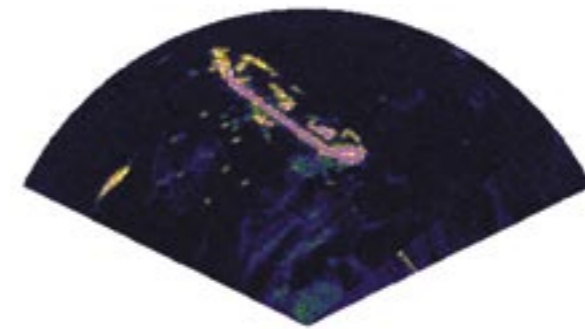
D/S "Fram" D/S "Fram" ble bygget ved Aker Mek. Verksted i Kristiania i 1897. Det flotte lille dampskipet gikk med både passasjerer og stykkogods. 11 mennesker omkom da skipet farsvant sporløst på Drammensfjorden den 6. desember 1905. Den 17. juni i år ble vraket funnet "intakt", stående på kjølen på 93 meters dyp. Tegning levert av Teknisk Musum, Oslo

Med 100 meters range på sonaren dukker det umiddelbart opp et ca 30 meter langt skipslignende objekt 50 meter unna, og stemningen stiger i taket med en gang. Det er ingen tvil om at det er et vrak, men hvilket vrak er det? Kursen blir satt mot objektet og etter noen minutters kjøring langs bunnen dukker en rustrød "vegg" frem på skjermen. Vi har truffet skutesiden ved akterskipet, og Jordal manøvrerer ROV'en helt bak på hekken. Her kom neste høydepunkt med en gang! Etter kun få minutter på vraket kan vi utrolig nok lese navnet FRAM gjennom det tykke rustlaget på hekken. Det er nesten for godt til å være sant! Noe av det første vi ser er et leselig navn på et 100 år gammelt skipsvrak.

Det gamle forsvinningsmysteriet er løst, iallefall mht. hvor skipet ble av.

Det eneste man har visst siden 1905, er at skipet forsvant mellom Drammen og Svelvik, sent på kvelden den 6. desember. I Svelvik ventet nemlig styrmann Thorvald Wessel for å gå

"D/S "Fram" på ROV'ens sonar.

om bord, før skipet fortsatte på sin ferd mot Kristiania. Men skipet dukket aldri opp i Svelvik. Ett eller annet sted i Drammensfjorden hadde skipet forsvunnet i dårlig vær. Med seg i dypet hadde "Fram" tatt med seg syv

mannskapsmedlemmer og fire passasjerer.

Skipskatastrofen fikk selvfølgelig stor oppmerksomhet, og det ble lenge lett etter skipet ved blant annet å "dregge" langs Drammensfjordens bunn med en lang wire som hang mellom to slepebåter. Også Moss Dykkerkompagnis dykkerskip "Trygve" lette i lange tider med dregge-metoden. Ved en anledning rett før jul skal dreggen ha satt seg fast, og man trodde man hadde funnet "Fram". Imidlertid var det eneste man fikk opp med dreggen en strieduk – stor som en skurefille – som kunne stamme fra emballasjen på tremasseballer som "Fram" hadde som dekkslast. Men det ble med det. Rundt juletid 1905 ble all videre leting avsluttet.

I tiden etter forliset ble det funnet en del drivgods og tremasseballer

Vrakletingen i Drammensfjorden gikk over all forventning. Fra venstre Tore Lien, Vidar Jordal (og hans ROV), Morten Frogner og Olaf Olsen. Bjørn Kjustad og Hans Petter Holte var ikke tilstede da bildet ble tatt. Foto: Kai Garseg

◁ i fjæra på vestsiden av indre Drammensfjord. Man kunne ikke fastslå at dette stammet fra "Fram", men det var godt mulig, og noe av vrakgodset ble karakterisert som splintret, kanskje som følge av en eksplosjon? Det ble selvfølgelig mye spekulasjoner rundt årsaken til forlistet. En teori var at skipet muligens var for tungt lastet med tremasseballer på dekk, og det kantret etter å ha fått en sterk sidevind når det tørnet ut fjorden.

Spor etter årsaken?

Nå 100 år etter kunne det være interessant å se med ROV'en om det er synlige skader på skipet, for eksempel etter en eksplosjon i dampkjelen. Jordal styrer ROV'en langs begge skutesider uten å finne skader på skroget. Heller ikke på overbygg og langs dekk er det spor etter en eksplosjon. Mye tyder på at kantringsteorien står sterkest.

Interessant er det også å se at babord livbåtdekk står svingt ut fra skipet. Alt tyder på at det er gjort forsøk på å sjøsette livbåten, men forlistet må ha skjedd så raskt at man ikke lyktes med dette. Tauet fra davitens talje ender i en plankehaug inne på dekk - restene av livbåten som ble forsøkt sjøsett. Skipets andre livbåt/pram står intakt på bunnen bare et par meter fra "Fram".

Skipets mast og lastebom ligger veltet ut over babord skuteside. På dekk ligger det fortsatt en og annen tremasseball fra dekkslasten. Strieduk-emballasjen er i ferd med å gå

i oppløsning. ROV'en passerer en lastekran på dekk og kommer frem til overbyggets frontvegg. Blant tremasseballer ser vi en åpen dør inn til skipets salong. Synet får en til å se for seg dramatikken som utspant seg her for 100 år siden. Inne i skipet ligger det sannsynligvis fortsatt etterlevninger etter menneskene om bord.

En trapp fører opp fra dekk og vi følger etter. Tre meter opp møtes vi av et spesielt syn. Styret står fortsatt "intakt" med skipsklokken hengende mellom de to frontvinduene. Innenfor vinduene skimter vi et stort skipsratt og en maskintelegraf. Treverket ser ut til å ha klart det lange oppholdet i Drammensfjorden bra. Mye tyder på at terskelfjorden har noenlunde samme vannforhold som Østersjøen med lavt saltinnhold på grunn av Drammenselva, noe som er gunstig for bevaring av trevrak.

Dykking på "Fram"?

Etter at funnet av "Fram" ble gjort kjent gjennom artikler i lokalpresse og innslag på TV, har flere av de omkomne etterkommere tatt kontakt, blant annen en kvinne fra Australia. En annen av etterkommerne er Ragnhild Kathinka Larsen fra Drammen, oldebarnet til skipsfører Nils Peder Berg. Siden barneårene har hun fått høre den dramatiske historien om at hennes oldefar forsvant på fjorden. Hun er nå glad for at "Fram" endelig er funnet.

- Jeg ga aldri opp håpet om at "Fram" skulle bli funnet, og synes

det er flott at teamet tok initiativ for å finne skipet. Det er godt å få svar på hvor skipet ble av, selv om årsaken til ulykken fortsatt er uvis. Kanskje kan dykkere løse denne delen av gåten, undrer hun.

Dykkere fra Nordic Explorers(.com) regner med å dykke på "Fram" til høsten, for å filme vraket med høykvalitets video. Det erfarne teamet med tekniske dykkere har gjort en rekke blandingsgass-dykk (trimix) til denne dybden (95m) tidligere, og mener det kan gjennomføres på en forsvarlig måte.

- Det er snakk om ett dykk eller to for å dokumentere vraket, sier Bjørn Kjustad i Nordic Explorers. Ingenting skal røres på vraket, og vi ønsker heller ikke å gjøre posisjonen kjent senere. Skipsklokken og andre gjenstander bør få være i fred, mener han.

For mer detaljinformasjon om forliset, funnet, og etterlattes reaksjoner, logg inn på www.dt.no og bruk søkekriteriene "Fram sank" og "fram forliste". 3-4 artikler ligger ute.

Fant tre vrak til

Etter å ha funnet "Fram" den 17. juni gikk turen videre til neste posisjon, som man antok kunne være dampskipet "Framnæs", bygget ved Framnæs Mek. Verksted i 1896, og forlist under dramatiske omstendigheter den 30. november 1914, dog uten tap av menneskeliv. Skipets lengde skulle være 30 meter, noe som stemte godt med sonarbildene på sidescan-sonaren og ROV'ens sonar. Det kunne ikke være noe annet skip enn "Framnæs". Også dette skipet står rett opp og ned på bunnen, helt "intakt", som en nesten 100 år gammel "tidskapsel". Dybden her er dessverre hele 110 meter. Vi fikk ikke filmet mye på dette vraket da dreggen slapp og ROV'en kjørte seg fast på vraket, men vi rakk å filme skipsklokken på hovedmasten før vi måtte avbryte.

På ROV'ens sonar kunne vi se tydelige konturer av et annet ukjent vrak 45 meter bortenfor "Framnæs".

Vi satte kursen mot dette objektet og oppdager til vår store overraskelse et 32 meter langt trevrak. Spanter stikker opp, og grove trebjelker ligger hulter om bulter. Hva slags fartøy dette kan være, og hvor gammelt det er, er vanskelig å si. Det kan være en gammel treleker, men like gjerne restene etter en gammel seilskute.

Dagen etter gikk turen ut til den siste posisjonen fra 2004, til objektet man antok var vraket av dampskipet "Storesand I". Skipet ble bygget på Motala Verkstad i Sverige i 1910, og forliste uten tap av menneskeliv den 25. januar 1947. Dampskipet var 33 meter langt, og det tar ikke lang tid før et skipslignende objekt på denne størrelsen dukker opp på ROV'ens sonar. Fulltreff nok en gang. Vraket viser seg å være en "godbit" å utforske. Sikten er litt bedre her, og skipet står tilsynelatende uskadd på kjølen på 100 meters dyp. Selv masten og stagene til denne står fortsatt. Vi kjører fremover langs dekk over lasteromsåpningene og ender opp foran frontveggen på overbygget bak. Store, delvis irrede messingbokstaver levner ingen tvil om hvilket fartøy dette er – vi kan tydelig lese STORESAND på frontveggen. Turen går videre, og som på "Fram" står et fortsatt "intakt" styrehus oppe

D/S "Framnæs" ble bygget ved Framnæs Mek. Verk. i Sandefjord i 1896, og var et flott fartøy som gikk med både passasjerer og stykk gods. Det var dramatisk da det 30 meter lange fartøyet kantret og sank i Drammensfjorden i 1914, men heldigvis gikk ikke menneskeliv tapt. Den 17. juni i år ble vraket funnet stående "intakt" på kjølen på 110 meters dyp. Skipsklokken henger fortsatt på plass i masten.

over salongen. Noen av glassrutene i styrehusviduene er faktisk fortsatt intakte! Innenfor skimtes fartøyets store skipsratt. Jordal styrer ROV'en rundt styrehuset og videre bakover, og manøvrerer ROV'en tett opp til

"D/S "Storesand I" på ROV'ens sonar.

skipets akterlanterne i kobber. Turen går videre opp langs skorsteinen som fortsatt står like godt, og damp-

fløyten er (ikke overraskende) der den skal være.

Helgen gikk over all forventning. Vi hadde håp om å finne i alle fall ett av tre dampskip som var forlist i fjorden, men endte opp med å lokalisere alle, pluss et ukjent trevrak i tillegg. Stor takk til Vidar Jordal/Quest Subsea som stilte med båt og ROV, og til Olaf Olsen fra Kragerø og Odd Hammerstrøm som også hjalp til ombord. Alle involverte ønsker å samarbeide om flere interessante leteprosjekter i tiden fremover. Med sidesøkende sonar og ROV er mulighetene for å gjøre flere spennende vrakfunn gode, forhåpentligvis også på en mer dykkervennlig dybde enn vrakene i Drammensfjorden. □

D/S "Storesand I"

D/S "Storesand I" ble bygget ved Motala Verkstad i Sverige i 1910. Det 33 meter lange fartøyet het først "Motala" i to år, før det ble solgt til Norge og fikk navnet "Fragtemand II". I 1929 fikk skipet navnet "Storesand I", og i 1947 forliste fartøyet i Drammensfjorden. Ingen omkom da skipet gikk til bunns på 100 meters dyp etter at en lekkasje oppsto. Den 18. juni i år ble vraket funnet stående "intakt" på kjølen. På småbildene fra ROV'en sees styrehuset, skorsteinen med dampfløyten, og helt til høyre, akterlanteren.

